

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 304.4

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2021.1.1>

Н. М. Грень

ORCID ID: 0000-0001-5780-9423

кандидат юридичних наук,

суддя

Львівського окружного адміністративного суду

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ КОНСТИТУЦІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЗА ВІКОМ (НА ПРИКЛАДІ ДЕРЖАВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ)

Стаття присвячена порівняльному аналізу правового регулювання дискримінації за віковою ознакою. Для розуміння тенденцій регулювання цієї проблеми у світі автор проаналізував досвід країн Європейського Союзу з метою встановлення особливостей закріплення правового регулювання антидискримінаційних проявів.

Дискримінація за віковим критерієм є актуальною проблемою сучасної правової науки, оскільки під дискримінаційні ситуації можуть підпадати особи будь-якої вікової групи. Аналіз низки моніторингових звітів, доповідей та аналіз зарубіжного законодавства дав нам можливість стверджувати, що країни Європейського Союзу за особливостями правового регулювання можна поділити на три групи.

До першої групи держав автором віднесено ті, які мають спеціалізоване антидискримінаційне законодавство як на загальнодержавному, так і на муніципальному рівнях. Норми антидискримінаційного характеру розміщені не в комплексному законі проти дискримінації за будь-якою ознакою, а у спеціалізованому законі окремої сфери суспільного життя. Такий підхід також прийнятний, оскільки забезпечує предметну сферу відносин (Австрія, Хорватія, Чехія, Фінляндія, Німеччина, Угорщина, Ірландія, Люксембург, Румунія, Словаччина, Словенія та Швеція).

До другої групи держави, котрі частково регулюють питання дискримінації за віковою ознакою. Зазвичай у конституційних нормах найвищої дії передбачають встановлення на національному рівні принципу рівності та вказують на дискримінаційні ознаки, що забороняються на рівні закону. Вік як ознака дискримінації в таких державах не виокремлений як основний критерій і належить до категорії «інші ознаки». Більшість держав-членів ЄС застосовують часткову модель захисту. Тут немає чіткого законодавства та надається захист за конституційним або міжнародним правовим критерієм, національним внутрішнім адміністративним правом (Кіпр, Естонія).

Третя група – держави, які на конституційному рівні практично не врегульовують питання дискримінації за віком, оскільки ні згадок про вік, ні навіть посилай на інші ознаки у їхніх конституційних нормах немає (Італія, Мальта, Португалія, Польща).

Ключові слова: дискримінація, ознаки дискримінації, країни Європейського Союзу, конституційні норми, спеціалізоване законодавство.

Постановка проблеми. Дискримінація за будь-якою ознакою первинно порушує принцип рівності та зазіхає на вільну реалізацію прав і свобод громадян. Дискримінація за віковим критерієм є особливо актуальною проблемою сьогодення. Незалежно від віку будь-яка особа

може зіштовхнутися із вказаною ситуацією, проте проблема дискримінації особливо суттєва для осіб старшої вікової групи, оскільки збільшення тривалості життя створює додатковий тягар на державу та суспільство. Як вказано в аналітиці, ЄС стає «дедалі сивішим» внаслідок

динамічних змін у народжуваності та тривалості життя, здійснюється значний тиск на економічний, соціальний і конкурентний потенціал ЄС. На рівні ЄС докладаються величезні зусилля для заохочення повноцінної участі всіх вікових груп у різних сферах, для активного і здорового старіння [1]. З переліку найчастіших ознак дискримінації саме дискримінація за віком трапляється найчастіше.

Проблема дискримінації за віком є широкою. Для розуміння тенденцій регулювання цієї проблеми у світі, на нашу думку, слід проаналізувати досвід країн Європейського Союзу з метою встановлення особливостей закріплення правового регулювання антидискримінаційних проявів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Представники сучасної юридичної науки, зокрема Д. Белов, Ю. Бисага, Н. Дрьоміна-Волок, І. Жаровська, Г. Журавльова, М. Скорик та ін., неодноразово зверталися до питання дискримінації, проте сьогодні вона є широким поняттям, виокремлюють багато її ознак, і кожна з них має свої особливості, складники та засоби подолання. Тому вагомою проблемою є висвітлення питання дискримінації за віком в окремому контексті.

Метою статті є проведення порівняльно-правового аналізу конституційного регулювання дискримінації за віком на прикладі держав Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Аналіз низки моніторингових звітів, доповідей і зарубіжного законодавства дав нам можливість стверджувати, що країни Європейського Союзу за особливостями правового регулювання можна поділити на три групи.

До першої віднесемо держави, система законодавства яких чітко забезпечує протидію дискримінації за досліджуваною проблематикою. Як вказано у доповіді Європейській комісії за 2020 рік за авторством Е. Давгуртс, повний і явний захист від прямої вікової дискримінації забезпечується у понад 44% країн-членів [2, с. 12–13]. Деякі держави-члени мають спеціальні національні антидискримінаційні закони, які прямо забороняють пряму дискримінацію за віком щодо соціального захисту, освіти, житла, охорони здоров'я та доступу до товарів і послуг.

Для прикладу, в Австрії існує не тільки національне, але й муніципальне законодавство. Захист від дискримінації щодо соціального захисту передбачена у низці документів у дев'яти провінціях (Віденський закон про боротьбу з дискримінацією; Бургенландський

Закон про дискримінацію; Каринтський закон про боротьбу з дискримінацією; Нижньоавстрійський Закон про боротьбу з дискримінацією; Верхньоавстрійський закон про боротьбу з дискримінацією; Закон про рівне ставлення Зальцбургу; Закон про рівне ставлення до Штирії; Тирольський закон про боротьбу з дискримінацією; Закон про боротьбу з дискримінацією Форарльберга) [3]. Те саме стосується Бельгії, котра виокремила антидискримінаційне федеральне законодавство у трьох регіонах.

Проте в цій групі можна виокремити й інший підхід. Норми антидискримінаційного характеру розміщені не в комплексному законі проти дискримінації за будь-якою ознакою, а у спеціалізованому законі окремої сфери суспільного життя. Такий підхід також прийнятний, оскільки забезпечує предметні відносини, що прийнято у Хорватії, Чехії, Фінляндії, Німеччині, Угорщині, Ірландії, Люксембурзі, Румунії, Словаччині, Словенії та Швеції.

До другої групи слід віднести держави, котрі частково регулюють питання дискримінації за віковою ознакою. Зазвичай у конституційних нормах найвищої дії передбачають встановлення на національному рівні принципу рівності та вказують на дискримінаційні ознаки, що забороняються на рівні закону. Вік як ознака дискримінації в таких державах не виокремлений як основний критерій і належить до категорії «інші ознаки». Більшість держав-членів ЄС застосовують часткову модель захисту. Тут немає чіткого законодавства та надається захист за конституційним або міжнародним правовим критерієм, національним внутрішнім адміністративним правом.

Зазвичай у таких державах згадка про протидію дискримінації міститься в конституції. Так, ст. 28 Конституції Республіки Кіпр вказує: «Всі без винятку рівні перед законом, адміністративною властю та правосуддям, маючи право користуватися рівним захистом і рівноправним до них ставленням. 2. Кожен користується всіма правами та свободами, передбаченими Конституцією, без будь-якого обмеження у правах, випадкового або прямого, у зв'язку з його соціальною належністю, національністю, кольором шкіри, релігією, мовою, статтю, політичними та іншими переконаннями, національним і суспільним походженням, місцем народження, станом, громадською належністю або будь-якою іншою причиною, за винятком, якщо положенням Конституції України категорично не визначається зворотне» [4].

Конституція Естонії у ст. 12 регулює питання дискримінації, вказуючи, що «перед законом усі рівні. Ніхто не може бути підданий дискримінації через його національну, расову належність, колір шкіри, стать, мову, походження, віросповідання, політичні чи інші переконання, а також майнове та соціальне становище або за іншими обставинами» [5].

І наостанок. Є держави, які на конституційному рівні практично не врегульовують питання дискримінації за віком, оскільки ні згадок про вік, ні навіть посилань на інші ознаки в їхніх конституційних нормах немає.

Ст. 3 Конституції Італії вказує, що «всі громадяни мають однакові громадські права та є рівними перед законом незалежно від статі, раси, мови, релігій, політичних переконань, особистого і соціального становища». На цьому перелік вичерпується, проте все ж указаний казус можна подолати, оскільки цитована стаття у наступній частині вказує позитивний обов'язок держави забезпечити антидискримінаційну політику: «завдання Республіки – усувати перешкоди економічного та соціального порядку, які, обмежуючи свободу і рівність громадян, заважають повному розвитку людської особистості й ефективній участі всіх трудящих у політичній, економічній і соціальній сфері суспільства» [6]. У найбільш загальному вигляді позитивні зобов'язання держави вимагають від національних органів влади запровадити та вжити всіх прийнятних (розумних) і належних заходів (англ. *reasonable and appropriate measures*) для гарантування прав людини, їх забезпечення, захисту та сприяння реалізації в кожному конкретному випадку [7, с. 12].

Ст. 45 Конституції Мальти подає дуже широкий аналіз рівності та дискримінації, навіть вміщує розуміння понять, вказуючи, що «вислів «дискримінаційний» означає «дозволяє собі різне ставлення до різних осіб», їх відповідних категорій за расою, місцем походження, політичних думок, кольором шкіри, переконань або статі, причому особи, котрі належать до такої категорії, піддаються позбавленню окремих прав і обмежень, а особи, які належать до інших категорій, не піддаються або отримують привілеї та переваги, що не надаються особам інших таких категорій» [8]. Однак жодної згадки про вік також немає.

Конституція Португальської республіки [9] містить таку норму: «Походження, стать, раса, мова, місце народження, релігійна належність, політичні або ідеологічні переконання, освіта, майнове чи суспільне становище ні для кого не

може служити підставою для отримання привілеїв, отримання вигоди, нанесення шкоди, позбавлення будь-якого права або звільнення від будь-якого обов'язку».

Ст. 32 Конституції Польщі вказує на рівність і дає лаконічне тлумачення, що «ніхто за будь-яких обставин не може зазнавати дискримінації у політичному, соціальному або економічному житті» [10].

Висновки і пропозиції. Дискримінація за віковим критерієм є актуальною проблемою сучасної правової науки, оскільки під дискримінаційні ситуації можуть підпадати особи будь-якої вікової групи. Аналіз низки моніторингових звітів, доповідей і зарубіжного законодавства дав нам можливість стверджувати, що країни Європейського Союзу за особливостями правового регулювання можна поділити на три групи: перша – держави, які мають спеціалізоване антидискримінаційне законодавство як на загальнодержавному, так і на муніципальному рівнях (Австрія, Хорватія, Чехія, Фінляндія, Німеччина, Угорщина, Ірландія, Люксембург, Румунія, Словаччина, Словенія та Швеція); друга – держави, що частково регулюють питання дискримінації за віковою ознакою через визначення в конституційних нормах дискримінаційних ознак, які забороняються на рівні закону, проте прямо не відносячи до них вік (Кіпр, Естонія); у країнах третьої групи конституційні норми містять згадку про дискримінацію, перелік ознак є вичерпним, і вік до них не належить (Італія, Мальта, Португалія, Польща).

Список використаної літератури:

1. The European Innovation Partnership on Active and Healthy Ageing URL: https://ec.europa.eu/eip/ageing/aboutthe-partnership_en.
2. Dewhurst E. Age discrimination law outside the employment field including summaries in English, French and German. Directorate-General for Justice and Consumers. 2020. P. 12–13.
3. Austria, Viennese Anti-Discrimination Act, Wr LGBl № 35/2004 (para 1); Burgenlandian Anti-Discrimination Act, Bgl LGBl № 84/2005, (para 23); Carinthian Anti-Discrimination Act, Kntn LGBl № 63/2004, (para 12); Lower Austrian Anti-Discrimination Act, NO LGBl № 24/2017, (para 3); Upper Austrian Anti-Discrimination Act, OO LGBl № 50/2005, (para 2); Salzburgian Equal Treatment Act, Slzb LGBl № 31/2006, (para 28); Styrian Equal Treatment Act, Stmk LGBl № 66/2004, (para 32); Tyrolian Anti-Discrimination Act, T LGBl № 25/2005, (para 3); Vorarlbergian Anti-Discrimination Act, VlbG LGBl № 17/2005, (para 1).

4. Конституція Республіки Кипр от 16 августа 1960 г. URL: https://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/cypros/cyprus-r.htm.
5. Конституція Естонської Республіки. Принята на референдумі 28 июня 1992 г. URL: https://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/estonia/estoni-r.htm.
6. La Costituzione Della Repubblica Italiana URL: <http://www.ext.comune.fi.it/costituzione/cirillico.pdf>.
7. Христова Г. Позитивні обов'язки держави у сфері протидії дискримінації *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 4. С. 11–20.
8. Конституція Мальтійської Республіки 1964 г. URL: https://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/malta/malta-r.htm
9. Конституція Португальської Республіки от 2 апреля 1976 г. URL: https://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/portugal/portug-r.htm.
10. Конституція Польської Республіки (з передмовою Володимира Шаповала) Київ : Москаленко О.М., 2018. 82 с.

Hren N. M. Comparative-legal analysis of the constitutional regulation of age discrimination (on the examples of EU states)

The article is devoted to the comparative analysis of the legal regulation of age discrimination. To understand the trends in the regulation of this problem in the world, the author analyzed the experience of the European Union in order to establish the specifics of consolidating the legal regulation of anti-discrimination.

Discrimination on the basis of age is an urgent problem of modern legal science, because discriminatory situations can affect people of any age group. The analysis of a number of monitoring reports, reports and the analysis of foreign legislation gave us the opportunity to indicate that the legal regulation in the European Union according to the peculiarities of legal regulation can be divided into three groups.

The author includes in the first group of countries those that have specialized anti-discrimination legislation at both the national and municipal levels. In this group, the author singles out a different approach. Norms of anti-discrimination nature are not placed in the complex law against discrimination on any grounds, but in the specialized law of a separate sphere of public life. This approach is also acceptable because it provides the subject area of the relationship. (Austria, Croatia, Czech Republic, Finland, Germany, Hungary, Ireland, Luxembourg, Romania, Slovakia, Slovenia and Sweden).

The second group includes states that partially regulate age discrimination. Usually, the constitutional norms of the highest action provide for the establishment of the principle of equality at the national level and indicate discriminatory features that are prohibited at the level of law. Age as a sign of discrimination in such states is not singled out as the main criterion and belongs to the category of "other signs". Most EU Member States apply a partial protection model. There is a lack of clear legislation, and protection is provided according to constitutional or international legal criteria, national, internal administrative law (Cyprus, Estonia).

The third group is states that do not regulate the issue of age discrimination at the constitutional level. Because there is no mention of age or even references to other features in their constitutional norms (Italy, Malta, Portugal, Poland).

Key words: *discrimination, signs of discrimination, European Union countries, constitutional norms, specialized legislation.*